

Η «ΕΛΙΑ» ΤΟΥ ΛΟΡΕΝΤΖΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Εἰς τὸν κύκλον τῶν ποιημάτων τοῦ Μαβίλη, ποὺ συνδέονται μὲ τὸν θάνατον, ἀνήκει τὸ πασίγνωστον σονέττον του, ποὺ φέρει τὸν τίτλον «*Ἐλιά*» Τὸ ποίημα ἐγράφη τὸ 1899 ¹, ἀλλ' ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ μετὰ πανομοιότυπου τοῦ αὐτογράφου του μάλιστα ². Ἡ «*Ἐλιά*» εἶναι ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα ποιήματα τοῦ Μαβίλη, διότι περιέχει τὸν πόθον τῆς εὐθανασίας καὶ γενικῶς ἀπηχεῖ τὰς ἔναντι τοῦ θανάτου τοποθετήσεις τοῦ ποιητοῦ. Ὁρθῶς περιλαμβάνεται συνήθως εἰς τὰ διδακτικὰ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας βιβλία τῶν Γυμνασίων ³. Ἐπειδὴ τὸ σονέττον τοῦτο προκαλεῖ εὐλόγως τὴν γενικωτέραν συγκίνησιν, πρὸς τὸν στοχαστὴν ἀναγνώστην μάλιστα γεννᾷ ἀπορίας τινάς, παρέχει δὲ τὴν ἀφορμὴν συσχετισμοῦ τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν καὶ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν γενικῶς σκοπιάν τῆς ζωῆς, ἐνδείκνυται νὰ κινηθῇ ἡ Ἑρμηνευτικὴ περὶ τὸν ποιητικὸν στοχασμόν. Ἄς ἴδωμεν ἐν πρώτοις τὸ ποίημα.

*Στὴν κονφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσι,
γέρινη ἐλιά, ποὺ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
πρασινάδα ποὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει,
σὰ νὰ 'θελε νὰ σὲ νεκροστολίση.*

*Καὶ τὸ κάθε πουλάκι, στὸ μεθύσι
τῆς ἀγάπης πιπίζοντας, ἀνολγει
στὸ κλαρί σου ἐρωτιάτικο κυνήγι,
στὸ κλαρί σου ποὺ δὲ θὰ ξανανθίσῃ.*

1) Τὸ σονέττον ἀρχικῶς ἐγράφη διὰ τὸ λεύκωμα δύο νεαρῶν γυναικῶν. Ἀργότερα ὁ ποιητὴς τὸ ἔστειλε πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὰ «*Παναθήναια*», ἀλλ' ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ τὸ ἐπέστρεψε διὰ νὰ διορθωθῇ. Ὁ ποιητὴς ἐδυσφόρησε καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ Μιχαηλίδης ἐζητοῦσε τὸ ποίημα, ἀντέδρασε θαυμάσια : «*Ὅταν ἡ «Ἐλιά» τοῦ ἐστάλῃ μὲ τοὺς κορμούς, τίς ρίξεις, τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρπούς, δὲν τὴν ἐκράτησε. Τώρα οὐτ' ἓνα φύλλο τῆς δὲν δικαιούται νὰ πάρῃ*».

2) «*Νουμάς*», χρόν. Γ', φ. 496, 15 Δεκ. 1912, σελ. 529. «*Παναθήναια*», τόμ. ΚΕ' (1912), σελ. 78.

3) Εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου τῶν λειτουργῶν Μ. Ἐκπαίδ. Π' Περιφέρειας, ἐν Ἀθήναις 1958, σελ. 391 κέξ. ἐδημοσιεύθη δοκιμαστικὴ διδασκαλία τοῦ καθηγ. Γ. Γιωτοπούλου ἐπὶ τοῦ μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, μὲ θέμα τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς «*Ἐλιάς*» τοῦ Μαβίλη, μεθ' ἣν ἠκολούθησε σχετικὴ συζήτησις.

ὦ, πόσο στή θανή θὰ σὲ γλυκάνουν,
μὲ τὴ μαγευτικὴ βοή ποὺ κάνουν,
ὀλοζώντανης νιότης ὁμορφάδες,

ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.

ὦ, νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχές, τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ἱερὰ σκιά τοῦ ποιητοῦ θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταπλάσω-
μεν εἰς πεζὸν λόγον τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματός του. Ὁ Μαβίλης βλέπει μιὰ
γέρικη ἐλιά, ποὺ ὑπὸ τὸ βάρος πολλῶν ἐτῶν ἔχει φθάσει εἰς τὰς τελευταίας
τῆς στιγμὰς καὶ πάει νὰ ξεραθῇ. Ὁ κορμός της ἔχει γίνεи μιὰ κουφάλα θλιβερά,
ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔστησε τὴν φωλεάν του σμῆνος μελισσῶν. Σημεῖον παρακμῆς
τοῦ δένδρου δὲν εἶναι μόνον ἡ κουφάλα, εἶναι καὶ ἡ κύρτωσις τοῦ κορμοῦ του.
Παρὰ ταῦτα, τὸ κουρασμένον δένδρον ἐμφανίζει μίαν παράδοξον ἱκμάδα τοῦ
ἐξηντλημένου ὀργανισμοῦ του, «λίγη πρασινάδα». Ἡ ὀλίγη αὐτὴ πρασινάδα, ὡς
ἐλάχιστον ὑπόλοιπον δεῖγμα ζωῆς, «καημένη ἐλιά, τῆς λέγει ὁ ποιητής, σὲ τυ-
λίγει ὥσάν νὰ ἔχῃ προορισμὸν νὰ γίνῃ, κατ' ἀδυσώπητον μοῖραν τῶν φαρτῶν
ἐπὶ τῆς γῆς ὄντων, τὸ θλιβερόν σάβανον τοῦ ἐτοιμοθανάτου σώματός σου . . .».

Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὸ ἐτοιμοθάνατον δένδρον, τὰ κλαδιὰ τῆς
γέρικης ἐλιάς γίνονται κλάδοι ζωντανῶν ἐκδηλώσεων χαρᾶς. Τὰ πλεόν ἄκακα
πλάσματα τῆς φύσεως, τὰ πουλιὰ τοῦ θεοῦ, ἐπάνω εἰς τὰ κλαδιὰ τῆς παρηκμα-
σμένης ἐλιάς χορεύουν τὸν ἀνέμελον ἐρωτικὸν των χορόν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς
ώραίας μέθης τῆς ἀγάπης. Τὰ πουλιὰ πιπίζουν, λέγει ὁ ποιητής, παίζουν κυνη-
γητὸ μεταξὺ των, χαίρονται τὴν ζωήν, τὸ δὲ χαρούμενον τραγούδι τῆς ζωῆς τὸ
ψάλλουν ἐπάνω εἰς τὰ κατάξερα κλαδιὰ τῆς γέρικης ἐλιάς, ποὺ ἡ ἐλάχιστη πρα-
σινάδα των θὰ μαραθῇ καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ νέα ἀνθοφορία. Τὰ δείγματα ἐν τούτοις
τῆς ζωντάνιας τῶν μελισσιῶν καὶ τῶν πουλιῶν, ἡ μαγευτικὴ των βουή, ἡ ἁρμο-
νία τοῦ κελαδήματος καὶ τοῦ βόμβου ἡ ζωηρότης, ἔρχονται νὰ γλυκάνουν τὸν θά-
νατον τοῦ δένδρου. «Οἱ ὁμορφάδες τῆς ὀλοζώντανης νιότης» ἔρχονται «στὴ θανή»
τῆς ἐλιάς νὰ τῆς προσφέρουν τὸν ὠραιότερον ἀποχαιρετιστήριον ὕμνον, κατὰ τὸν
τερματισμὸν τῆς ζωῆς της. Μὲ τὴν ἔντονον αὐτὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ζωῆς καὶ θα-
νάτου, τὸ ὀξύμωρον σχῆμα νὰ γλυκαίνουν τὰ στοιχεῖα τῆς συνεχιζομένης ζωῆς τὰς
τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς τοῦ δένδρου ποὺ σβῆνει καὶ φεύγει, γίνεται ἀπαλὴ
θωπεία εἰς τὸ νεκρούμενον σῶμα τῆς ἐλιάς.

Ἡ γηρασμένη ἐλιά ἔζησε καὶ πεθαίνει, σύμφωνα πρὸς τὸν ἀκατάλυτον νό-
μον τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως, τὸν αἰώνιον νόμον τῆς φύσεως, τῆς
συνεχειᾶς καὶ ἀνανεώσεως. Ὁ θάνατος τῆς ἐλιάς ἔρχεται ὡς φυσικὴ συνέπεια,
δὲν εἶναι βίαιος, ἀπροσδόκητος, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα θεομηνίας, κεραυνοῦ, θυέ-
λης, κυκλῶνος, οὔτε τῆς ἀνθρωπίνης κακίας. Ἴσως κορύφωμα τῆς εὐτυχίας τοῦ
δένδρου εἶναι, ὅτι πεθαίνει καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ζωὴ σφύζει γύρω του. Καὶ ἀκριβῶς
τὸ σφρῖγος αὐτὸ γίνεται ἀφορμὴ διὰ πλῆθος ἀναμνήσεων. «Μ' αὐτὰ ποὺ γίνον-
ται γύρω σου, καλὴ μου ἐλιά, λέγει ὁ ποιητής, τώρα δηλ. ποὺ τὰ μελίσσια βομ-

βοῦν, τὰ πουλιά παίζουν κυνηγητό, ἀγαποῦν, πιπίζουν, ψάλλουν, μέσα σου πληθαίνουν αἱ ἀναμνήσεις τῶν ὡραίων στιγμῶν τῆς περασμένης ζωῆς σου».

Τὸ χαρούμενον λοιπὸν περιβάλλον κατὰ τὰς ὑστάτας στιγμὰς τῆς ζωῆς τοῦ ἀποθνήσκοντος δένδρου κεντᾷ τὰς ἀναμνήσεις του, ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὸ εὐχάριστον καὶ εὐτυχισμένον παρελθόν. Ἦτο κάποτε καὶ ἡ ἐλιά, ποῦ τώρα πεθαίνει, νέα, εἶχε φύλλα πράσινα, κλαδιὰ γεμάτα χυμούς καὶ φύλλα καὶ ἄνθη καὶ καρπούς. Μὲ ὅσα γίνονται ὁλόγυρά της, μὲ ὅσα ἐγίνοντο πάντοτε εἰς τὸ παρελθόν, ἡ ἐλιά φεύγει εὐχαριστημένη καὶ εὐτυχισμένη, γηρασμένη μὲν, ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἀποσύρεται ἀπὸ τὴν ζωὴν ὑπερήφανη, διότι ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν της, ὠφέλησε μὲ τὴν καρποφορίαν της, διαδοχὴν ἀφῆκε καὶ ἐπὶ χρόνου μήκιστον ἔζησεν. Ὁ ποιητὴς ἀντικρὺζει τὴν εὐτυχισμένην ψυχὴν τοῦ δένδρου καὶ διατυπώνει θαυμασίαν εὐχὴν, ποῦ εἶναι ἀποκάλυψις τοῦ ἀνθρωπίνου πόθου: ἔτσι νὰ πεθαίνουν ἡσυχες καὶ εὐτυχισμένες καὶ ἄλλες ψυχές, νὰ πεθαίνουν ὡραῖα, μακάρια. Ἀλλὰ αἱ ἀδελφαὶ ψυχαί. Αἱ ψυχαὶ ποῦ δὲν βαρύνονται μὲ κρίματα καὶ παραπατήματα. Ἀδελφαὶ ψυχαὶ εἶναι αἱ ἥρεμοι ψυχαί, ποῦ αἰσθάνονται ὅτι ἐξεπλήρωσαν τὸν προορισμὸν των εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ χρέη των ἐξώφλησαν, δὲν ἀφήνουν λογαριασμούς ἀνεξοφλήτους.

Κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ποιήματος εἶναι πόθος καὶ εὐχὴ εὐθανασίας. Ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ποίημα. Εἰς τὴν α' στροφὴν εἰκονίζεται ὁ θάνατος. Ἡ μοῖρα παντὸς θνήσκοντος ὀργανισμοῦ. Ἐν δένδρον πεθαίνει. Ὅπως πεθαίνει καὶ ἓνας ἄνθρωπος. Ἀπόθεμα δυνάμεως δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει ἵχνος μόνον ζωῆς. Εἰς τὴν β' στροφὴν ἔχομεν τὴν ὡραίαν εἰκόνα τῆς ζωῆς. Σικιρτήματα, ἄσματα, ἀρμονία, ἔρω. Καὶ πικρόχολον σχόλιον, ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἐπάνω εἰς τὰ ὑπολείμματα τῆς ζωῆς, ὅπου καιροφυλακτεῖ ὁ θάνατος.

Εἰς τὰς δύο πρώτας στροφὰς ὁμοῦ, δηλ. ἃς εἴπωμεν εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα τοῦ ποιήματος, ἔχομεν τὴν τραγικὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Μὲ ὅσα μᾶς λέγει ὁ ποιητὴς μὲ τόσῃ ἀπροσποίητον χάριν μεταφερόμεθα αὐτομάτως εἰς τὴν ἰδικὴν μας, τὴν ἀνθρωπίνην, μοῖραν. Ἄν ἀληθεύῃ ὅτι εἰς τὰς δύο πρώτας στροφὰς τοῦ σονέττου, τὰς τετραστίχους, ἐκφράζεται ἡ λυρική ἐκθεσις τοῦ θέματος, εἰς τὴν Α' ἐνότητα ἔχομεν ὅπως δῆποτε τὸν βασικὸν λυρικὸν πυρῆνα τοῦ μύθου. Διχοτομοῦντες τὴν ἐνότητα παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν β' στροφὴν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῆς εἰκόνης τῆς ζωῆς, χαλαροῦται ἡ παγερότης τῆς πρώτης στροφῆς, μὲ τὸ τραγικὸν στοιχεῖον τοῦ θανάτου. Ἡ τραγικὴ κατὰστασις τῆς λυρικῆς ἐκθέσεως, ποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν α' στροφὴν, ὑποχωρεῖ ἥρεμα μὲ τὴν β' στροφὴν. Διότι ὁ θάνατος φαίνεται ἐρχόμενος ἡπιώτερος, μὲ τὸ ἀπαλὸν ἀγγιγμα ἐκεῖνο, ποῦ ὡσὰν θωπεῖαν προσφέρει ἡ ἴδια ἡ ζωὴ μὲ τὴν ἔντονον παρουσίαν της, ὡσὰν καταπραῦντικὸν πρὸς τὴν ἀπερχομένην ζωὴν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅπου τερματίζεται ἡ Α' ἐνότης καὶ ἀρχίζει ἡ Β' μὲ τὴν γ' στροφὴν, ἀκριβῶς ἐδῶ ἀρχίζει ἡ κάθαρσις εἰς τὴν τραγικὴν σύνθεσιν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰς τὸ σονέττον, μετὰ τὴν λυρικὴν ἐκθεσιν, ἔπονται αἱ δύο τρίστιχοι στροφαὶ μὲ τὴν λύσιν, τὸ φιλοσοφικὸν συμπέρασμα νὰ εἴπωμεν τοῦ ποιητικοῦ στοχασμοῦ, ὥστε δημιουργεῖται ἐσωτερικὴ ἀντιστοιχία τοῦ περιεχομέ-

νου πρὸς τὴν μορφήν. Ἡ κάθαρσις φέρει τὸ βάρος ἐνὸς πόθου καὶ μιᾶς εὐχῆς, ταυτὸν εἰπεῖν μιᾶς προσδοκίας τοῦ μελαγχολικοῦ ποιητοῦ. Ἡ ἐλπὶς ὑπῆρξε στοιχεῖον στερεώσεως τῶν πονεμένων καὶ κλυδωνιζομένων ψυχῶν, δῶρον τῶν θεῶν πρὸς τὴν Πανδώραν. Ἡ εὐχὴ ἔρχεται ὡς μοναδικὴ δικαίωσις τοῦ ἀποκρύφου πόθου τοῦ βαρυθύμου ποιητοῦ, ἔρχεται ὡς λυτρωτικὴ παρηγορία τῆς ἀπαισίας ἀπελπίας του καὶ τῆς καταθλιπτικῆς πεσσιμιστικῆς του διαθέσεως, τόσον γνωρίμου στοιχείου τῆς ζωῆς τοῦ Μαβίλη. Ἐκφράζεται μὲ τὴν «Ἑλιδά» ἡ πολυπόθητος εὐθανασία τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαίτερος τοῦ Μαβίλη. Εἶναι λοιπὸν τοῦτο τὸ βαθυτερον νόημα τοῦ ποιήματος, ἡ κεντρικὴ του ιδέα.

Διατί ὅμως ; Ἐφοβεῖτο ὁ Μαβίλης τὸν θάνατον ; Κάθε ἄλλο. Δὲν χρειάζονται ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ. Ἄν εφοβεῖτο κάτι ὁ Μαβίλης, τοῦτο εἶναι ἡ ἀπατηλὴ ὄψις τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανεροῦ κόσμου. Εἰς τὸ ποίημά του, ποὺ τιτλοφορεῖται «Ἀνεμόμυλος» (1895), χρησιμοποιεῖ τὴν σανσκριτικὴν λέξιν *Maya*, ποὺ εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν προσωποποίησιν τοῦ ψεύδους, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐπιμελῶς ἀπλώνει αὕτη ἐξωτερικὰ γνωρίσματα ἀπατηλὰ εἰς κακοποίησιν τῆς Ἀληθείας, ἥτοι μίαν παράδοξον σύνθεσιν κεντήματος τοῦ κόσμου μὲ ψευδεῖς ἡλίους καὶ ἄστρα, ρόδα καὶ βάρη. Κατὰ ζῆλον Σοπερχάουερ πλήσσει ὁ ποιητὴς τὸ ψεῦδος, ἀποτινάσσει τὴν κατάραν τῆς ζωῆς καὶ νοσταλγεῖ τὸν λιμένα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνυπαρξίας. Ἐπομένως ἐπιδιώκει τὸν θάνατον. Τοὺς νεκροὺς θεωρεῖ εὐτυχισμένους εἰς τὴν περίφημον «Ἀθήνην» του καὶ τὴν εὐτυχίαν των στηρίζει εἰς τὸ ὅτι ἀποκόπτονται ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ζωῆς, ἐνῷ ἀξιολάκρυτοι εἶναι οἱ ζωντανοὶ καὶ κάθε δάκρυ των διὰ τοὺς προσφιλεῖς νεκροὺς εἶναι κίνδυνος νὰ τοὺς ξυπνήσῃ «πόνους παλαιούς ποὺ μέσα τους κοιμοῦνται» καὶ νὰ ταραχθῇ ἡ μακαριότης των.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ ἐξ ἴσου ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν περὶ τὸν θάνατον ἀποκλίσεων τοῦ ποιητοῦ σονέττον αὐτοῦ, ποὺ ἐπιγράφεται «Νανούρισμα» ἢ «Ἐγκοίμηση» (1905), ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, ἐκτίθενται σαφῶς οἱ περὶ ὥραίου θανάτου ὁραματισμοί του. Εἰς τὴν ἀντίληψιν λοιπὸν τοῦ ποιητοῦ ὁ θάνατος δὲν εἶναι κακόν, ἀφοῦ εἶναι ἀνθρωπίνῃ μοῖρα. Τὸν ποιητὴν ὁ θάνατος δὲν τὸν συνταράσσει. Ἀπ' ἐναντίας ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὸν θάνατον ὡς λύτρωσιν. Κακὸν εἶναι ὁ ἐπαίσχυντος θάνατος. Ἡ πίστις καὶ ἀγωνία τοῦ Μαβίλη ἐπάνω εἰς τὸ καίριον σημεῖον τοῦτο φέρουν αὐτὸν ἐγγύτατα πρὸς τὴν ἀρχαίαν πίστιν, καθὼς καὶ τὴν χριστιανικὴν.

Διὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων, ἐπονείδιστος ἦτο ὁ θάνατος διὰ τὸν ἀνθρώπον ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ἤμποροῦσεν ἢ δὲν ἤθελε, πρὶν πεθάνῃ, νὰ διαπράξῃ μέγα τι, ἐν κατόρθωμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξηγόραζε τὴν ζωὴν του καὶ τὸν θάνατόν του. Ὁ ἐκ πείνης θάνατος π. χ. συνεπεία ἡθελημένης ἀποχῆς ἐκ τοῦ φαγητοῦ ἦτο ἐπονείδιστος. Ἰσως μάλιστα δὲν ἦτο καὶ ἀπὸ μέρους τῶν θεῶν ἀνεκτὸς ὁ τοιοῦτος θάνατος. Τοιαύτην ἀρχαίαν ἀντίληψιν πιθανῶς ἀπηχεῖ ὁ στ. 775 τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους, ὅπου ὁ Κρέων ἐτοιμάζεται νὰ κλείσῃ τὴν ἡρώϊδα «ζῶσαν ἐν πετρῶδι κατώρυχι» καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν

φορβῆς τοσοῦτον ὡς ἄγρος μόνον προθεῖς,

ἐνα κομμάτι ψωμί, ἃς εἴπωμεν, μόνον, ἴσια-ἴσια διὰ τὴν κάθαρσιν τῆς δίδει καὶ τοῦτο, ὡς ἐπεξηγεῖ,

ὅπως μίasma πᾶς ὑπεκφύγη πόλις,

ὅπερ πιθανῶς μαρτυρεῖ ὅτι θάνατος ἄπρακτος, ἐλεεινός, ἐπονείδιστος, ἦτο ἀπαράδεκτος παρὰ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις. Καὶ ὄντως θὰ ἦτο ἀδιανόητον νὰ πέσῃ κανεὶς «ὥσάν τὸ σκυλὶ στ' ἀμπέλι», ὅπως θέλει ἡ λαϊκὴ παροιμία, δηλ. χωρὶς τὴν δυνατότητα ἀναπτύξεως θελήσεως καὶ εὐθύνης.

Διὰ τὸν χριστιανὸν γνωστοτάτη εἶναι ἡ εὐχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ θεὸς χριστιανικὰ τέλη, ταυτὸν εἰπεῖν ὠραῖον θάνατον οἰασθῆποτε λογικῆς μορφῆς εἶναι αὐτός, π. χ. τιμημένος, μὲ ἡμέρας πολλὰς καὶ καλὰς καὶ εἰρηνικὰς, ἀνωδύνους, χωρὶς αἰσχύνῃν κλπ. Φυσικὰ αἱ ἡμέραι αὐταὶ θὰ ἔλθουν ὡς δῶρον τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον ἄνθρωπον, τὸν ἐνάρετον, τὸν βιώσαντα κατὰ τὰ παραγγέλματα τῆς θρησκείας του, ὁ δὲ ὠραῖος χριστιανικὸς θάνατος θὰ εἶναι ἐπιβράβευσις τῆς ἀρετῆς, δικαίωσις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, δὲν θὰ εἶναι κἂν θάνατος, ἀφάνεια καὶ ἐκμηδενισμός, θὰ εἶναι ὕπνος ἡρεμος ἀγαθῆς φύσεως, μετὰβασις ἐκ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὴν αἰωνιότητα.

Ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑψηλῶν ἀρχῶν τούτων κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας δὲν εἶναι καθόλου δύσκολον νὰ μνημονεύσωμεν ὁλοκαυτώματα, ποὺ συνέβησαν εἰς μεγάλας στιγμὰς τοῦ δραματικοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Οὕτω π. χ. ἡ ἀνατίναξις ἐνὸς ὀχυροῦ, ὡς εἰς τὰ Ψαρά, εἰς τὸ Ἀρκάδι κλπ., εἰς ὥρας ποὺ δὲν ὑπάρχει πλέον στάδιον δράσεως, δὲν εἶναι πρᾶξις ἀπελπισίας καὶ ἀπογνώσεως, εἶναι ἀντιθέτως ἐκδήλωσις ἡρωισμού, θυσία εἶναι καλοπληρωμένα, διότι μαζὶ μὲ τοὺς ἡρωικοὺς αὐτόχειρας συναποθνήσκει καὶ πλῆθος ἐχθρῶν, ἀποφεύγεται δὲ ἡ σύλληψις ζώντων τῶν ἀγωνιστῶν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν.

Ἐπομένως, ὅταν ὁ ποιητὴς ἀγωνιᾷ διὰ τὴν εὐθανασίαν, ὑποσημαίνει γενικὴν ἠθικὴν καὶ ὠραίαν ἐπιβράβευσιν εὐγενῶν πράξεων ὑπὲρ ἐνὸς ἰδανικοῦ. Καὶ γνωρίζομεν πλέον καλὰ ἡμεῖς, ποῖον ἰδανικὸν ὁ ποιητὴς ἀνεβίβασεν εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τῶν ἀρετῶν καὶ ποῖον ἐλάτρευσε ὅσον τίποτε εἰς τὴν ζωὴν του. Χάριν τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ, τοῦ εὐγενεστεροῦ καὶ ὑψηλοτέρου τῆς ζωῆς, ὁ ποιητὴς ἔπεσε μαχόμενος ὀρθίος ἐπάνω εἰς τὸν Δρίσκον. Ὅρθως παρετηρήθη ὅτι μέγα καλὸ καὶ πρῶτον ἡ ζωὴ γίνεται, ὅταν προσφέρεται χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ.

Καὶ λοιπὸν ἡ ἐλιά, τὸ εὐλογημένον δένδρον, τὸ καρποφόρον, τὸ δένδρον ποὺ εὐεργετεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, διότι προσφέρει καρπὸν τόσον μεγάλης σημασίας, ἐξεπλήρωσεν ἄριστα τὸν προορισμὸν τῆς. Δι' αὐτὸ ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀποθνήσκει εὐτυχισμένη, ὁ θάνατός τῆς συνοδεύεται μὲ τὰς πανηγυρικὰς ἐκδηλώσεις τῆς συνεχιζομένης αἰωνίας ζωῆς. Ποιὸς δὲν τὴν ζηλεύει! Ὁ ποιητὴς τὴν καμαρώνει. Εὐχεται λοιπὸν τέτοιον ὠραῖον θάνατον νὰ εὕρισκουν «καὶ ἄλλες ψυχές, τῆς ψυχῆς τῆς ἀδερφάδες». "Ολαι δηλ. αἱ ψυχαί, ποὺ θὰ διακαιωθοῦν μ' ἓναν τέτοιον θάνατον διὰ τὰς πράξεις των. Ἡ εὐχὴ καὶ ὁ διακαὴς πόθος τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἐλιάς» εὐρῆκαν τὴν δικαίωσίν των ἐπάνω εἰς τὸν Δρίσκον.

Τὴν σημασίαν τοῦ ὠραίου θανάτου ὁ Μαβίλης τονίζει καὶ εἰς τὸ «Νανού-

ρισμα» με τὸν γινώριμον κλασσικὸν τρόπον τῆς σαφηνείας καὶ λιτότητος. Ὑποθέτει ἓνα ἄρρωστον γέροντα, πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ ὁποίου σβήνεται ἡ ἡμέρα τὸσον λαμπρά, ὥστε ὁμοιάζει ὡσὰν τριανταφυλλὶ προμήνυμα τοῦ Χάρου, ὡσὰν προσφορὰ πλουσίας τῆς μοίρας, πού σχεδὸν μεροληπτικῶς εἰς τὸν γέροντα προσφέρει γαλήνην παρατεταμένην, ἡ δὲ προσφορὰ εἶναι «φίλημα» οἰκειότητος καὶ ἀγάπης. Ὁ ἀσθενὴς γέρων καλεῖται ἐν συνεχείᾳ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ πνεύματος, ναὸν κατὰλευκον καὶ μεγαλοπρεπῆ, στερεωμένον ἐπὶ κιόνων πού δὲν εἶναι κίονες μαρμάρου ἀλλ' ἁρμονία ἑνὸς ὕμνου τοῦ Πινδάρου, καὶ καλεῖται νὰ εἰσέλθῃ, νὰ κοιμηθῇ καὶ ὁ ὕπνος θὰ τὸν θεραπεύσῃ, θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ὑγεία του. Εἰς τὸ ὄνειρόν του θὰ συλλάβῃ τὴν ὁμορφίαν τὴν ἴδια, λέγει ὁ ποιητής, ἱκανὴν νὰ γλυκάνῃ «τῆς καρδιάς του τὰ θλιβερὰ ξεσκλίδια» με τὸ ἀρχαῖο τραγούδι, δηλ. τὸν αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτον ὕμνον πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν τελειότητα. Τότε, τότε θ' ἀκούσῃ μίαν φωνὴν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς σοφῆς ἀρχαιότητος, πού γίνεται ὑποθήκη τοῦ ποιητοῦ διὰ τὸν καθένα μας :

Τὸν ἀγαπᾷ ὁ θεὸς πεθνήσκει νέος.

Μὴν ξυπνᾷς· εἶμαι ὁ Θάνατος ὁ ὥραϊος.

Καὶ τοῦ σονέττου τούτου ὁ ἀρχικὸς τίτλος ἦτο «*Εὐθανασία*», πού μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὴν σταθερὰν θέσιν τοῦ Μαβίλη ἐναντι τοῦ μεγάλου θέματος. Ἡ ψυχὴ του ἐδιψοῦσε νὰ εὕρῃ ὥραϊον θάνατον, ὅπως τῆς ἄψυχης ἐλιᾶς, ὅπως τῶν τιμημένων ἀρχαίων, ὅπως τῶν κλητῶν τοῦ θεοῦ, ὅπως τῶν ἐναρέτων χριστιανῶν. Ὁ πόθος αὐτὸς ἐβασάνιζε τὸν Μαβίλην μέχρι τοῦ 53ου ἔτους τῆς ἡλικίας του, τοῦ καὶ τελευταίου τῆς ζωῆς του, ὁπότε καὶ ἐδικαιώθη. Ἐγίνε τὴν 28ην Νοεμβρίου 1912 ἐπὶ τοῦ Δρίσκου ἡ ἐπαλήθευσις τοῦ πόθου καὶ τῆς εὐχῆς. Ὑπῆρξεν ὁ Μαβίλης ἓνας ἐκλεκτὸς τοῦ θεοῦ. Ἡ δόξα τῆς πατρίδος τὸν περιέβαλεν αἰωνίως.